

ภาพลักษณ์และความเป็นมิตรแท้ของนางวิฬาร์ในบทละครนอก
เรื่องไชยเชษฐ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

The Image and the True Friendship of Nang Wila
in the Lakhon Nok “Chaiyachet” by King Rama II

ศิวดล วราเอกศิริ¹

Siwadol Waraaeksiri

ชุตินา ช้างคำ²

Chutima Changkum

รัศมี ราชบุรี³

Rutsamee Ratburee

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มุ่งวิเคราะห์และศึกษาภาพลักษณ์และความเป็นมิตรแท้ของนางวิฬาร์ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ พระพุทธราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยใช้แนวคิดเรื่อง “มิตรแท้ 4” ในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า นางวิฬาร์เป็นตัวละครสัจธรรมที่มีชาติกำเนิดเป็นแมวซึ่งมีพฤติกรรมและ

¹อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ติดต่อได้ที่ rotee_tong22@hotmail.com

²Lecturer in Thais, Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Nakhon Sawan Rajabhat University, e-mail: rotee_tong22@hotmail.com

³อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ติดต่อได้ที่ chutimachuchi@gmail.com

²Lecturer in Thais, Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Nakhon Sawan Rajabhat University, e-mail: chutimachuchi@gmail.com

³อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, ติดต่อได้ที่ Loogmee.agigum@gmail.com

³Lecturer in Thais, Department of Curriculum and Instruction, Faculty of Education, Nakhon Sawan Rajabhat University, e-mail: Loogmee.agigum@gmail.com

ความคิดเหมือนมนุษย์ จึงเป็นตัวละครเหนือจริง นางวิฬาร์มีสถานภาพเป็นเพื่อนนางเอก คอยช่วยเหลือและปกป้องนางเอกทุกครั้ง นางวิฬาร์มีคุณสมบัติของความเป็นมิตรแท้ปรากฏ 12 ข้อ จากทั้งหมด 16 ข้อ ย่อมเป็นปัจจัยที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นมิตรแท้ของนางวิฬาร์ที่มีต่อนางเอกได้เป็นอย่างดี ดังนั้นภาพลักษณ์ของนางวิฬาร์จึงมีลักษณะของมิตรที่ดีและมีความเฉลียวฉลาด รู้เท่าทันคน คอยแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีความเป็นมิตรแท้ ตลอดจนสามารถเจรจาและใช้ถ้อยคำเสียสละตัวละครปรปักษ์กับนางเอก บทวิเคราะห์นี้ทำให้เห็นจินตนาการของกวีที่สร้างตัวละครสัตว์ให้มีพฤติกรรมเหมือนมนุษย์เพื่อสร้างสีสันของเนื้อเรื่องให้มีอรรถรสและสนุกสนาน ซึ่งสัมพันธ์กับพันธกิจของบทละครนอกที่เน้นความขบขันและสนุกสนานติดตาม รวมถึงการที่กวีใช้ตัวละครนางวิฬาร์เป็นพื้นที่เพื่อการสั่งสอนมนุษย์ในเชิงเสียสละประโยชน์ผู้อื่น อีกทั้งนางวิฬาร์ถือเป็นตัวละครที่เป็นแบบอย่างการมิตรแท้ที่ดีและมีความซื่อสัตย์ คุณธรรมดังกล่าวสามารถปรับใช้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้

คำสำคัญ: นางวิฬาร์ บทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์ ภาพลักษณ์ มิตรแท้ 4 ในพระพุทธรศาสนา

Abstract

This academic article focuses on analyzing and studying the image and the True Friendship of Nang Wila in plays outside of Chaiyachet—the royal writings by His Majesty King Rama II using the concept of "True Friendship 4" in the Buddhism as a guideline for study and analysis. The study's findings revealed that Nang Wila, an animal character born as a cat, possesses human-like behavior and thought processes. This unique combination of traits makes Nang Wila a truly unique character. Nang Wila is still the heroine's friend, always helping and protecting her. In addition, Nana Wila has 12 qualities of true friendship out of a total of 16, which is a factor that shows Nang Wila's genuine friendliness to the heroine very well. Therefore, Nang Wila's image embodies the traits of a good friend: She is intelligent about people, consistently recommends valuable items, and possesses genuine

ภาพลักษณ์และความเป็นมิตรแท้ของนางวิหาร์ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

friendliness. Nang Wila adeptly negotiates and employs satirical language with the opposing characters and the heroine. This analysis highlights the poet's inventiveness in shaping animal characters to mimic human behavior, enhancing the story's vibrancy and enjoyment. This analysis aligns with the play's aim of promoting comedy and enjoyment, and the poet uses Nang Wila as a satirical platform for imparting lessons to humans. In addition, Nang Wila is regarded as a character who exemplifies exemplary friendship and honesty. The morality can be applied as a guideline for living life in the present.

Keywords: Nang Wila, The Lakhon Nok “Chaiyachet”, Image, “The True Friends 4” Conception in Buddhism

บทนำ

คำว่า “วิหาร์” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1127) หมายถึง น. แมว (ป.) เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับแมว จะพบว่าแมวไทยเป็นแมวสายพันธุ์ที่เก่าแก่ที่สุดในโลกเพียงสายพันธุ์เดียวที่ยังคงหลงเหลืออยู่จนถึงปัจจุบัน และได้รับการยกย่องจากทั่วโลกว่าเป็นพันธุ์ที่มีคุณสมบัติเป็นเลิศโดยเฉพาะอุปนิสัยของแมวไทยที่มีความฉลาด รักบ้านรักเจ้าของ มีความเป็นตัวของตัวเอง รักความเป็นอิสระและต้องการเสรีภาพซึ่งถือเป็นบุคลิกประจำตัวอีกอย่างหนึ่ง จึงทำให้แมวไทยเป็นสัตว์เลี้ยงที่น่ารักที่สุดในโลก (ไพโรจน์ ทองคำสุก, 2552: 5) นอกจากนี้ในสำนวนสุภาษิตไทยยังปรากฏเกี่ยวกับแมวหลายสำนวน เช่น ฝากปลาย่างไว้กับแมว ชื่อเหมือนแมวหนองต้อเหมือนแมว เป็นต้น จากสำนวนสุภาษิตไทยยังทำให้เห็นถึงลักษณะนิสัยเกี่ยวกับแมวอีกประการหนึ่ง คือ ความเจ้าเล่ห์และความต้อรั้นนั่นเอง

ในสมัยโบราณ แมวได้มีส่วนช่วยราชการเหมือนกัน และปรากฏเป็นหลักฐานเพียงแห่งเดียวเท่านั้นในประวัติศาสตร์ไทย คือสมัยกรุงศรีอยุธยาที่มีหอกลองอยู่แห่งหนึ่ง และแห่งนั้นจะมีหนูชุกชุม เจ้าพนักงานจึงได้เอาแมวไปเลี้ยงไว้เพื่อรักษากลองไม่ให้หนูมากัดหนังกลองได้ ค่าอาหารของแมวก็ก่เก็บเอาจากพวกแม่ค้าในบริเวณนั้นเอาไปซื้อปลาย่างมาให้แมวกิน (ส. พลายน้อย, 2555: 273) อีกทั้งแมวยังเป็นสัตว์ที่ได้รับเกียรติเข้า

ร่วมในพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียรด้วย ตามหนังสือโคลงกลิตตำราพระบรมราชาภิเษก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงนิพนธ์ไว้ ดังความในโคลงที่ว่า “ภาคซ้ายนางกษัตริย์ วิหาร นามสุรียันหนา หม่อมเจ้า บุตรีพระพี่ยา ทรงยศกรมหมื่นไชยาฯ เข้า โศกแล้วเหลือตะนัย” (สุทธิลักษณ์ อัมพวันวงศ์, 2526: 46-48) นอกจากนี้แมวยังมีบทบาทในประเพณีขอฝนเพื่อช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำด้วยวิธีการเสี่ยงทายและอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้เพาะปลูกซึ่งจะพบได้ทั่วไปในชนบทของไทย ยกเว้นภาคใต้ (ฉัตรภรณ์ จินดาเดช, 2550: 22)

คนไทยนิยมเลี้ยงแมวมาตั้งแต่โบราณกาลจนถึงกับแต่งตำราแมวไทยไว้ ตำราเล่มเก่าที่สุดเป็นสมุดข่อยบอกลักษณะแมวดีให้คุณ 17 ชนิด และแมวให้โทษอีก 6 ชนิด แต่งเป็นโคลงอันไพเราะไม่แจ้งผู้แต่ง ไม่ทราบว่าเป็นสมัยใด ต้นเล่มกล่าวว่า ฤๅษีสององค์ เป็นผู้สร้างแมว มีภาพสีเขียนภาพแมวชนิดต่าง ๆ ประกอบเรื่อง ต่อมาโรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรมจัดพิมพ์เป็นเล่มชื่อว่า “ตำราคุณลักษณะแมวของวัดดอนงคาราม” จากตำรานี้แมวที่ให้ คุณมีทั้งหมด 17 ชนิด เช่น แมวรัตนกัมพล มีสีขาวเหมือนหอยสังข์ รอบตัวตรงส่วนนอกมี ลักษณะคล้ายสายคาดสีดำ นัยน์ตาเป็นประกาย เป็นต้น ส่วนแมวที่ให้โทษมีทั้งหมด 6 ชนิด เช่น แมวปีศาจ เป็นแมวที่ออดลูกแล้วกินลูกหมด ขนสาก ตัวพอมและหนัวยาน เป็นต้น (เหมพันธ์ เหมวรรณ, ม.ป.ป.: 41-51) กล่าวได้ว่า แมวได้มีบทบาทและความสำคัญในวิถีชีวิตของคนไทยมาอย่างยาวนานตั้งแต่โบราณ จึงเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้เห็นว่าแมวกับคนไทย มีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก จึงมีส่วนทำให้เกิดการนำแมวเข้ามามีบทบาทในวรรณคดีไทย เห็นได้จากบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐาพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยซึ่งทรงพระราชนิพนธ์บทขึ้นใหม่เฉพาะตอนเพื่อให้ละครผู้หญิงของหลวงเล่นและเชื่อกันว่าเป็นบทละครนอกที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ก่อนเรื่องอื่น ๆ (อาวูร เงินชุกกลิ่น, 2545: คำนำ, 2 - 3)

หากพิจารณาตัวละครแมวในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐาจะพบว่า มีตัวละครแมวตัวหนึ่งที่น่าสนใจ คือ “นางวิหาร” โดยจะมีภาพลักษณ์ซึ่งมีรูปลักษณะเป็นแมว มีความอดทน กล้าหาญ พร้อมเผชิญปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง อีกทั้งนางวิหารมีนิสัยช่างพูดช่างเจรจา ขี้บ่น ซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อผู้มีพระคุณ รู้เท่าทันคน ทำให้บุคลิกของนางคล่องแคล่วว่องไว ปราดเปรียว ความเป็นผู้นำ ฉลาดหลักแหลม มีปฏิภาณไหวพริบดี ส่วนในด้านบทบาทของนางวิหารจะเป็นเพื่อนที่ดีของนางเอก คือ นางจำปาทองหรือ

ภาพลักษณ์และความเป็นมิตรแท้ของนางวิหาร์ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

นางสุริยชา (ในบทความนี้จะใช้ว่า “นางสุริยชา”) กล่าวได้ว่า พระองค์ทรงสร้างตัวละคร
แมวให้มีความใกล้เคียงมนุษย์ สามารถเจรจากับมนุษย์ได้ อีกทั้งนางวิหาร์ยังมีบทบาทใน
ด้านต่าง ๆ ที่ช่วยสร้างสีสันและอรรถรสให้แก่เรื่องโดยเฉพาะการเสียดสีประชดขันตัว
ละครอื่น ๆ อันเสมือนการสะท้อนความจริงของตัวละครแต่ละตัว จนทำให้การแสดงละคร
นอกมีการสร้างสรรค์ประดิษฐ์หัวแมวและเครื่องแต่งกายขึ้นใช้ในการแสดงละครซึ่งเป็นการ
เน้นย้ำความสำคัญของนางวิหาร์ได้เป็นอย่างดี ดังที่ไพโรจน์ ทองคำสุก (2552: 5) กล่าวว่า
แมวไทยปรากฏอยู่ในศิลปะหลายแขนงด้วยกัน กล่าวคือ 1) ด้านจิตรศิลป์ ปรากฏในการ
สร้างสรรค์เครื่องแต่งกายและหัวที่ใช้ประกอบการแสดงซึ่งเป็นการแต่งตัวยีนเครื่องตัวนาง
สวมหัวแมวดำ 2) ด้านวรรณศิลป์ ปรากฏในเรื่องราวของตัวละครเป็นแมวที่ชื่อนางวิหาร์
ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์ และ 3) ด้านนาฏศิลป์ ปรากฏกระบวนท่ารำของลักษณะ
แมว เช่น การเลียขน การตะบปเหยื่อ เสียงร้อง เป็นต้น

นางวิหาร์เป็นตัวละครแมวที่มีลักษณะและพฤติกรรมเช่นเดียวกับมนุษย์ เป็นตัวละคร
ที่สร้างสีสันและอรรถรสให้แก่เนื้อเรื่อง กล่าวได้ว่า บทบาทของนางวิหาร์จะมีบทบาทที่
เด่นชัดที่สุด คือ การเป็นเพื่อนที่ดีต่อนางสุริยชา แม้ว่าสถานภาพของนางวิหาร์จะเป็นแมว
ที่นางสุริยชาเลี้ยงไว้ซึ่งดูเหมือนว่านางวิหาร์มีสถานภาพต่ำกว่านางสุริยชา แต่พระบาท
สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงสร้างตัวละครนางวิหาร์ขึ้นมาเพื่อเป็นมิตร (เพื่อน)
ของนางสุริยชามากกว่า ดังที่ปรากฏในเนื้อเรื่องตอนต้นก่อนที่พระองค์จะทรงพระราชนิพนธ์
ก็มีการกล่าวถึงนางวิหาร์ ดังตอนที่ท้าวสิงหนาทให้ไพร่ช่วยทำนาฝั้น ดังความที่ว่า “...ไพร่ยกกรรมว่า
จะได้ราชาธิดาซึ่งทรงลักษณะงามยิ่งนัก แต่นางนั้นจะมีเพื่อนร่วมใจอย่างแปลประหลาด”
(พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ, 2545: 226)

การศึกษามิตรภาพนางวิหาร์โดยใช้แนวคิดเรื่องความเป็นมิตรแท้ 4 ในพระพุทธศาสนานั้น
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2529: 387) ทรงให้คำจำกัดความ
ของคำว่ามิตรแท้ไว้ว่า คือ เป็นผู้อุปการะเกื้อหนุนกันจริง เป็นผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันได้ เป็นผู้แนะนำ
ในทางที่เป็นประโยชน์ เป็นผู้เอ็นดูรักใคร่กันจริง ซึ่งมีทั้งหมด 4 ประการหลัก (พระพรหมคุณาภรณ์,
2548: 132-133) ได้แก่ 1) มิตรอุปการะ 2) มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ 3) มิตรแนะนำประโยชน์
และ 4) มิตรมีน้ำใจ

การศึกษาตัวละครในวรรณคดีไทยที่ใช้แนวคิดเรื่องมิตรแท้ 4 ในพระพุทธศาสนา
เข้ามาเป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ของศิวตล วราเอกศิริ (2560: 71-94) ศึกษา

เรื่อง “นางรื่นนางโรยในฐานะพี่เลี้ยงจากวรรณคดีเรื่องลิลิตพระลอ: การศึกษาตามกรอบแนวคิดเรื่องมิตรแท้ 4 ในพระพุทธศาสนา” เป็นการศึกษาตัวละครนางรื่นนางโรยในวรรณคดีเรื่องลิลิตพระลอ ซึ่งเป็นพี่เลี้ยงที่เป็นตัวละครมนุษย์ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่านางรื่นนางโรยมีคุณสมบัติของความเป็นมิตรแท้ 9 ข้อ จากทั้งหมด 16 ข้อ มีบทบาทที่มีลักษณะและพฤติกรรมราวกับว่าเป็นคนเดียวกัน นางรื่นนางโรยเป็นคนเฉลียวฉลาด มีความซื่อสัตย์และภักดีต่อเจ้านาย และทำหน้าที่ที่ไม่ได้แทนเจ้านายของตนเพื่อรักษาภาพลักษณ์ของพระเพื่อนพระแพงในฐานะนางเอกมิให้มัวหมอง

จากข้างต้นทำให้เห็นว่า มีการใช้แนวคิดเรื่องมิตรแท้ 4 ในพระพุทธศาสนาศึกษาและวิเคราะห์ตัวละครพี่เลี้ยงที่เป็นมนุษย์ (นางรื่นนางโรย) ดังนั้นบทความเรื่องนี้จะมุ่งศึกษาตัวละคร “นางวิหาร” ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ ซึ่งตัวละครสัตว์ที่ลักษณะเป็น “แมว” โดยมีใช้เป็นตัวละครมนุษย์ ทั้งในด้านภาพลักษณ์และจะใช้แนวคิดเรื่องมิตรแท้ 4 ในพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นเกณฑ์วิเคราะห์และพิจารณาในการศึกษาเพื่อช่วยให้เกิดความรู้และความเข้าใจในตัวละครนางวิหารมากยิ่งขึ้น อันเป็นการชี้ให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญในฐานะของความเป็นมิตรแท้ที่มีต่อเพื่อน (นางสุวิญา) ได้เป็นอย่างดี

ความเป็นมาและเนื้อเรื่องของบทละครนอกเรื่อง “ไชยเชษฐ์”

ละครเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีต่างมี 2 อย่าง เรียกว่า ละครในอย่าง 1 ละครนอกอย่าง 1 ละครใน คือ ละครผู้หญิงของหลวงสำหรับเล่นกันในราชพิธี เล่นแต่เรื่องรามเกียรติ์ อุณรุทและเรื่องอิเหนาเท่านั้น ส่วนละครนอก คือ ละครที่ราษฎรเล่นกันในพื้นเมือง ตัวละครเป็นผู้ชายทั้งนั้น เพราะแต่โบราณมีพระราชบัญญัติห้ามมิให้ผู้อื่นมีละครผู้หญิง ละครนอกเล่นเรื่องต่าง ๆ ยกเว้น 3 เรื่องข้างต้น เพราะฉะนั้นเรื่องอื่น ๆ จึงเรียกว่า “บทละครนอก” (อาวูร เงินชุกกลิ่น, 2545: คำนำ, 2)

บทละครนอกเรื่อง “ไชยเชษฐ์” เป็นบทละครนอกที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์บทขึ้นใหม่เฉพาะตอนเพื่อให้ละครผู้หญิงของหลวงเล่น ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นบทละครนอกที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ก่อนเรื่องอื่น ๆ บทพระราชนิพนธ์ขึ้นเดิม 4 เล่มสมุดไทย แล้วทรงแก้ไขตัดทอนเหลือ 3 เล่มสมุดไทย ด้วยเหตุนี้พระราชนิพนธ์เรื่องไชยเชษฐ์จึงมี 2 ความ แต่ละครมักเล่นตามความฉบับ 3 เล่มที่ทรงแก้ไขใหม่ นอกจากนี้

ภาพลักษณ์และความเป็นมิตรแท้ของนางวิหารีในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องอื่น ๆ ได้แก่ สังข์ทอง ไกรทอง มณีพิชัย คาวี ส่วนเรื่องสังข์ศิลป์ชัย กล่าวกันว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งถวายเมื่อครั้งยังดำรงพระยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ (อาวรุท เงินชุกกลิ่น, 2545: คำนำ, 2-3)

เนื้อเรื่องของบทละครเรื่อง “ไชยเชษฐ์” มีการเริ่มเรื่องต้นก่อนที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์เป็นบทละครนอก โดยเนื้อเรื่องของเรื่องต้นเป็นการกล่าวถึงท้าวอภัยนุราช ครองเมืองเวสาลี มีพระราชธิดาองค์หนึ่งที่ร้องไห้แล้วมีดอกจำปาทองร่วงลงมา จึงให้นามว่า “จำปาทอง” ต่อมานางจำปาทองจะเข้ามาเลี้ยง เมื่อฟักตัวออกมาก็อาละวาดก่อกินชาวบ้าน ตามวิสัยของจระเข้ หมอจระเข้ก็สู้ไม่ได้ ราษฎรได้รับความเดือดร้อน ทำให้ท้าวอภัยนุราช ขับไล่นางจำปาทองออกจากเมือง มีแต่นางแมวซึ่งนางได้เลี้ยงไว้ออกติดตามเป็นเพื่อน เมื่อถึงริมฝั่งแม่น้ำ นางเสียใจจึงคิดจะกระโดดให้จระเข้กินแต่ พระอินทร์บันดาลให้เกิดบัว กรดรองรับและทำให้จระเข้ถูกคมบัวกรดตาย เมื่อนางเห็นว่าจระเข้ตายจึงคิดจะกลับเมือง แต่เทวดาบันดาลให้หลงไปทางอื่น จนทำให้พบกับนทยกษัตริย์ที่เข้าอศรรฐ์ นทยกษัตริย์มีใจปรารถนานาง ทำให้นางตกใจวิ่งหนีและพานางแมวเข้าไปในป่าให้ฤๅษีโคดมช่วยเหลือ ฤๅษีเสกผ้าขึ้นเป็นลิงไต่ยักหนีไป ส่วนฝ่ายท้าวสิงหนคร ครองเมืองสิงหนครซึ่งเป็นยักษ์ที่อยู่ในคุณธรรม ต่อมาในคืนหนึ่งได้ฝันว่า มียักษ์จากป่านำดอกจำปาทองมาถวายแต่มีปิลิตดมาด้วย ใครได้ทำนายว่า จะได้พระราชธิดารูปงามแต่จะมีเพื่อนร่วมใจที่แปลกประหลาด

ต่อมานนทยกษัตริย์เข้ามาทูลว่าพบหญิงงามที่อาศรมพระฤๅษี ท้าวสิงหนครทึ่งดีพระทัย จึงขออนางจากพระฤๅษีมาเป็นราชธิดา พร้อมประทานนามใหม่ว่า “สุวิธษา” ในขณะที่ฝ่ายพระไชยเชษฐ์ออกจากเมืองหลายวันยังไม่กลับ ท้าวธรรมิก ครองเมืองหมันต์ให้ใคร่ทำนายได้ความว่า พระไชยเชษฐ์จะไปตกเมืองยักษ์แต่ไม่อันตราย อีกสักปีหนึ่งจะกลับมาพร้อมมเหสี ฝ่ายนางสุวิธษาได้ฝันว่าพระยานาคมารัด แต่นางกลัวว่าจะได้นี้คู่เป็นยักษ์ จึงทูลลาท้าวสิงหนครไปเที่ยวชมสวนเพื่อให้คลายใจ พวกยักษ์พบพระไชยเชษฐ์กับพี่เลี้ยงจึงจับกุม ทำให้พระไชยเชษฐ์และพี่เลี้ยงหลบหนี จนมาพบนางสุวิธษาซึ่งเป็นเจ้านายยักษ์ นางจึงห้ามพวกยักษ์มิให้จับกุมและต่อมาได้ทราบข่าว พระองค์เป็นกษัตริย์พลัดเมือง นางจึงคิดว่าน่าจะเป็นเนื้อคู่ของตน นางให้พระไชยเชษฐ์พักที่สวนและทูลต่อท้าวสิงหนครให้ทราบ พระไชยเชษฐ์มีใจประติพัทธ์นางสุวิธษา จึงทูลขอรับใช้ราชการแต่ท้าวสิงหนคร ฝ่ายรณพัตร์ เป็นยักษ์เจ้าเมืองหนึ่งทราบว่า ท้าวสิงหนครมีพระราชธิดารูปงาม

จึงทูลขอต่อท้าวสิงหลแต่พระองค์ไม่ยินยอม จึงทำให้รณพักตร์ยกทัพมาโจมตีเมืองสิงหล พระองค์ทราบข่าวพระไชยเชษฐารักนางสุวัญชา จึงลงใจถามว่าจะอาสาสู้ศึกหรือไม่ พระไชยเชษฐ์จำใจรับแต่วิตกเพราะกลัวสู้ฤทธิ์ยักษไม่ได้ พระอินทร์จึงนำครมาให้ และสามารถสังหารรณพักตร์ได้ในที่สุด ท้าวสิงหลได้ยกนางสุวัญชาให้แก่พระไชยเชษฐ์ โดยอภิเษกกันที่เมืองสิงหลแล้วพากลับไปยังเมืองหมันต์ ฝ่ายนางเมสีทั้ง 7 รัชยานางสุวัญชา ครั้นนางสุวัญชาใกล้ถึงกำหนดคลอดจึงคิดอุบายว่า มีช้างเผือกเข้ามาในแดนเมืองหมันต์ ทำให้พระไชยเชษฐ์หลงกลจึงออกไปจับช้างเผือกในป่า เมื่อถึงกำหนดคลอด พระโอรส นางเมสีทั้ง 7 นำผ้ามาปิดตานางไว้โดยนากุมารที่มีศรพระขรรค์ใส่หีบไปฝังในป่าใต้ต้นไทร แล้วนำท่อนไม้มาใส่พานไว้เพื่อให้เข้าใจว่านางสุวัญชาคลอดบุตรเป็นท่อนไม้ เรื่องที่มีก่อนพระราชนิพนธ์มีเพียงเท่านี้

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่อง “ไชยเชษฐ์” ไว้ทั้งหมด 4 ตอน โดยพระองค์ทรงเริ่มจับตั้งแต่ตอนนางสุวัญชาถูกขบไล่ เป็นตอนที่ 1 พระไชยเชษฐ์ตามนางสุวัญชา เป็นตอนที่ 2 พระไชยเชษฐ์เข้าเฝ้าท้าวสิงหล เป็นตอนที่ 3 และตอนที่ 4 อภิเษกพระไชยเชษฐ์เป็นตอนที่กล่าวสรุปได้ว่า ครั้นพระไชยเชษฐ์กลับจากป่า เมื่อทราบข่าวนางสุวัญชาคลอดพระโอรสเป็นท่อนไม้ก็พิโรธมากและสั่งให้ประหารชีวิต แต่พี่เลี้ยงทูลทัดทานไว้ จึงได้ขบไล่นางออกจากเมือง นางวิหารได้เดินนำนางสุวัญชาไปซุกหีบที่อยู่ใต้ต้นไทรเพื่อนำพระโอรสออกมาและเดินทางไปยังเมืองสิงหล เมื่อท้าวสิงหลทราบความจริงก็ทรงพิโรธมากจึงคิดจะยกทัพไปตีเมืองหมันต์แต่นางขอร้องไว้ เมื่อนางคลอดพระโอรส ท้าวสิงหลจึงตั้งพระนามของกุมารว่า “นารายณ์ธิเบศร์” ท้าวธรรมิกและนางแก้วสัจจาถามถึงนางสุวัญชา ครั้นทราบเรื่องก็ทรงขัดเคืองและให้พระไชยเชษฐ์ไปตามนางสุวัญชากลับเมือง พระไชยเชษฐ์ยกทัพไปถึงเมืองสิงหลแล้วได้พบพระนารายณ์ธิเบศร์ซึ่งขณะมีพระชนมายุ 7 ปี ออกมาเที่ยวเล่นกับเหล่ามหาดเล็ก ซึ่งทำให้ได้รู้รบกับพระไชยเชษฐ์ เมื่อพระนารายณ์ธิเบศร์แสดงศรมาที่พระไชยเชษฐ์ ศรกลับกลายเป็นพวงมาลัย ส่วนพระไชยเชษฐ์แสดงศร ศรกลับกลายเป็นอาหาร เมื่อสอบถามความจนทให้ทราบว่าเป็นพ่อลูกกัน พระนารายณ์ธิเบศร์แสร้งถามถึงพ่อกับนางสุวัญชาและท้าวสิงหล จนทำให้ท้าวสิงหลรู้ทันทีว่า พระไชยเชษฐ์ออกติดตามมาที่เมืองของตน นางสุวัญชาไม่ยอมคืนดีด้วย พระไชยเชษฐ์เสียพระทัยเป็นลมสลบไป นางคิดว่าพระไชยเชษฐ์จะเป็นอันตรายจึงร้องไห้แล้วบอกว่าจะยอมคืนดีด้วย ส่วนท้าวสิงหลก็ยอมยกโทษให้ แต่สั่งให้พระไชยเชษฐ์ทูลเชิญท้าวธรรมิกกับนางแก้วสัจจามาทำพิธีอภิเษกสมรสเสียใหม่เพื่อล้างความอับอาย

ภาพลักษณ์และความเป็นมิตรแท้ของนางวิหาร์ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ภาพลักษณ์ของนางวิหาร์ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์

นางวิหาร์ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์เป็นตัวละครมนุษย์ มีชาติกำเนิดเป็นแมว หากพิจารณาเกี่ยวกับบุคลิกของนางวิหาร์นั้น พบว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มิได้ทรงบรรยายถึงบุคลิกของนางวิหาร์อย่างเด่นชัด แต่ในการแสดงละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์ ได้มีการประดิษฐ์หัวแมวขึ้นเพื่อใช้ในการแสดงละครของตัวละครนางวิหาร์ ดังที่ไพโรจน์ ทองคำสุก (2552: 13) ได้กล่าวว่า ปรากฏมีหัวแมวสีดำสนิทอยู่ที่ฝ่ายพัสดราภรณ์และเครื่องโรงเป็นเวลานาน อาจมีการซ่อมแซมหลายครั้งแต่ก็ยังอยู่ในสภาพดี ใช้สำหรับการแสดงละครได้ ลักษณะของนางวิหาร์น่าจะตรงกับคุณลักษณะแมวสายพันธุ์โกญจา ซึ่งมีขนสีดำละเอียด นัยน์ตาสีตอกรอบแถมหางเรียวยาว ท่วงท่าเดินสง่างาม ดังตำราดูลักษณะแมวของวัดอนงคารามที่ได้กล่าวถึงแมวโกญจา (อ้างถึงใน เหมพันธ์ เหมวรรณท์, ม.ป.ป.: 48) ดังความที่ว่า

กายดำคอสุดท้อง	ขาขน ละเอียดเหยย
ตาดั่งศรีบบกล	ดอกแถม
โกนจาพนนิพนธ์	นามกล่าว ไว้นา
ปากแลหางเรียวยแล้ม	ทอดเท้าคือสิงห์

การแสดงบทบาทของนางวิหาร์ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์ต้องมีการใช้สีหน้า ประกอบกับการทำท่าทางกิริยาเลียนแบบสัตว์คือ แมว เพื่อสื่อให้ผู้ชมเข้าใจ กลวิธีหรือเทคนิคการร่ำ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะแสดงฝีมือของผู้สวมบทบาทตัวละครนั้น ๆ ซึ่งสามารถแสดงความคิดเด่นในกระบวนท่าร่ำที่จะถ่ายทอดให้ผู้ชมเข้าใจและเกิดความประทับใจ และคล้อยตามไปในบทบาทและสร้างอารมณ์ของตัวละครได้เด่นชัดยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับผู้แสดงแต่ละท่านที่จะมีเทคนิคเฉพาะตัวเพื่อการแก้ปัญหาในการแสดง หรือการส่งบทให้กับตัวเองได้ตามสมควรมากน้อยเพียงใด (วาทิ ทรัพย์สิน และ จิราพรณ เอี่ยมแก้ว, 2552: 51)

เมื่อพิจารณาถึงตัวละครนางวิหาร์อย่างละเอียดจะพบว่า นางวิหาร์เป็นตัวละครที่มีบทบาทและความสำคัญต่อบทละครเรื่องไชยเชษฐ์ เพราะเป็นตัวละครสัตว์ที่เป็นมิตรที่ดีต่อนางสุริยงา อีกทั้งยังสามารถเจรจากับมนุษย์ได้อย่างมีชั้นเชิงและมีวาทีศิลป์ ก่อให้เกิดสีสันและอรรถรสต่อเรื่องโดยเฉพาะการเสียดสีประชดขันและการใช้ถ้อยคำที่มีโวหาร

คมคาย กล่าวได้ว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงสร้างตัวละครนางวิฬาร์ ให้มีบทบาทและพฤติกรรมใกล้เคียงความเป็นมนุษย์อย่างสมจริง ดังที่พระไชยเชษฐากล่าว ชื่นชมนางวิฬาร์หลังจากที่พระไชยเชษฐาเข้าเมืองสิงหลเพื่อมาตามขอคืนดินางสุริยาจากกลับ เมืองเหมันต์ ดังความที่ว่า

๑ วิเอยวิฬาร์

ทั้งสัดบัดสั้งทุกสิ่งครั้น
แต่เป็นแมวแหลมนักลิกซึ้ง
ทั้งเหน็บแนมแหลมหลักลิกซึ้ง
เสียดายหนอนางเป็นวิฬาร์
ที่พลอยได้ลำบากยากเย็น
บุญคุณเจ้ามีกับลูกเมีย
ถ้ายังมีชีวิตด้วยกันไป

ชะช่างพูดจาคนสัน

เชิงชั้นแสนงอนกระบอนกระบิง
เป็นมนุษย์ก็จจะนับว่าเป็นหนึ่ง
ที่จะปึงปั้นล่ำก็ทำเป็น
การหัวใจไม่ตรึงจึงไม่เห็น
ถ้ามันเป็นผู้คนจะถึงใจ
เป็นคนแล้วหาเสียเจ้าได้ไม่
เจ้าจะได้ดูพวกอียุง

(พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ, 2545: 281)

ลักษณะอุปนิสัยของนางวิฬาร์ที่เด่นชัดอีกประการหนึ่ง นั่นคือ การพูดจาเสียดสี ประชดขัน กล่าวได้ว่า ลักษณะนิสัยของนางวิฬาร์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้ฉลาดหลักแหลมและรู้ทันเล่ห์เหลี่ยมผู้อื่น โดยนางวิฬาร์จะกล่าวถึงความผิดพลาดของผู้อื่นมา พูดจาเสียดสีประชดประชันซึ่งจะเป็นการสร้างความสนุกสนานและสีสันให้แก่บทละคร นอกเรื่องไชยเชษฐ ในขณะเดียวกันยังเป็นการสร้างความสมจริงให้แก่ตัวละครนางวิฬาร์ มากยิ่งขึ้น ดังตอนที่นางวิฬาร์พูดจาเสียดสีพระไชยเชษฐาที่ซ่อนตัวอยู่ริมประตูเมืองด้าน หน้าซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อนายของตน (นางสุริยา) โดยแสดงออก ด้วยความเจ็บแค้นขึงจืดแทนนายของตน ดังความที่ว่า

๑ ที่นี้สมคิดแล้วอีแมวเอย

ให้คุ้มค่าแคนแทนน้ำตา
เดินเขม่นเข่นเขี้ยวเคี้ยวฟัน
ทำซะแฉ่แล้งเฟงพิศ

จะเยาะเย้ยถากถางให้หนักหนา

จะต้องตีด้องด่าก็ไม่คิด
กูจะรำร่าฟันให้เจ็บจิต
แต่จจริตหยิบหยงตรงมา

ภาพลักษณ์และความเป็นมิตรแท้ของนางวิหาร์ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

๑ ครั้นถึงแถวทิมริมประตู	แกล้งหยุดอยู่คู่คนทั้งซ้ายขวา
พอแลสบพบพักตร์พระราชา	นางวิหาร์หวัร่องงัน
แล้วทำเสียงแห้งแทบสอ	พูดพ้อเปรียบเปรยเย้ยหยัน
นี่หรือภูมินทร์ปิ่นเหม้นต์	โอ้ยไม่ทันเห็นเลยประหลาดนัก
แต่แรกคิดว่าใครหาไหนหนอ	เออมีรู้หม่อมพ้อเจ้าท่อนสัก
ข้าแปลกหน้าไปไม่ได้ชัก	ยังมีตมมวันนักมาทำไม

(พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ, 2545: 279 - 280)

การพูดจาประชดประชันของนางวิหาร์ไม่ได้ปรากฏต่อฝ่ายปรปักษ์เท่านั้น ในที่นี้หมายถึง พระไชยเชษฐ์และเหล่านางสนมทั้ง 7 (พระไชยเชษฐ์หลงเชื่ออุบายที่นางสนมทั้ง 7 ใส่ร้ายนางสุริยชาว่าคลอดพระโอรสเป็นท่อนไม้) แต่นางวิหาร์ยังพูดจาประชดประชันนางสุริยชาในลักษณะเชิงหยอกล้อในคราวที่นางยอมคืนดีกับพระไชยเชษฐ์ ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างสีสันและอรรถรส ดังความที่ว่า

๑ บัดนั้น	วิหาร์ลับปากไว้อย่างทำ
ครั้นเห็นนางเสด็จกลับมา	หวัร่อแล้วว่าเป็นแบบคาย
วันนี้แลดูแม่สุริยชา	พักตราผ่องเหมือนกับเดือนหงาย
คราวจะได้สุขสนุกสบาย	กระไรไม่ทักทายอิวิหาร์
คิดบ้างเป็นไรเมื่อได้ทุกข์	อิชีข้าพากุมาในป่า
ลืมสิ้นแล้วกระมังแต่หลังมา	อนิจจานิจจาเป็นน่ายาย

(พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ, 2545: 286-287)

สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง เห็นได้จากคำพูดประชดประชันของนางวิหาร์ อาจทำให้ถูกคิดและเตือนสติคนด้วยการสะท้อนความจริงบางประการเกี่ยวกับพฤติกรรมและลักษณะนิสัยของมนุษย์ ดังตอนที่นางวิหาร์ว่ากล่าวกับนางสุริยชาหลังจากนางยอมคืนดีกับพระไชยเชษฐ์ เพราะนางสุริยชาไม่ยอมทักตน ทำให้นางวิหาร์กล่าวว่า “คิดบ้างเป็นไรเมื่อได้ทุกข์ อิชีข้าพากุมาในป่า ลืมสิ้นแล้วกระมังแต่หลังมา อนิจจานิจจาเป็นน่ายาย” (พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ, 2545: 286-287) คำพูดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า เราไม่ควรลืมผู้มีบุญคุณกับเราซึ่งควรระลึกถึงตลอดเวลา และเมื่อพิจารณาบท

ละครนอกเรื่องไชยเชษฐา จะพบว่า เป็นบทละครที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตของครอบครัวที่ชายมีภรรยามากกว่า 1 คน ในด้านความอิทธิพลของภรรยาด้วยกัน จนนำไปสู่ปัญหาการแก่งแย่งชิงดี และหากชายมีความลุ่มหลงมัวเมากับค้ายอง ใช้อารมณ์อยู่เหนือเหตุผล ไม่มีสติปัญญาไตร่ตรองให้รอบคอบย่อมจะทำให้เกิดความขัดแย้งได้ในที่สุด ความจริงดังกล่าวสะท้อนผ่านคำพูดเสียดสีประชดประชันของนางวิฬาร์ที่มีต่อพระไชยเชษฐา ดังความที่ว่า

๑ นาเอย่นาหั่วร่อ	ข้ามิใช่บ้ายอย่าเสริมส่ง
ถึงเป็นสัตว์เดียรฉานก็พานตรง	ไม่รักคบคนหลงเมามัว
คิดมาน่าอายชายมูทะลุ	แต่เขายูกก็เชื่อว่าเมียชั่ว
นางเหล่านั้ทั้งรักทั้งกลัว	ควรเป็นเมียเป็นผัวทั้งเจ็ดนาง
ที่จริงเล่าถึงเขาจะยุยง	แม้ไม่หลงก็จะสงสัยบ้าง
นี้มีตมณกระไรไม่รู้รวาง	ช่างเชื่อว่าลูกนางเป็นท่อนไม้
แต่เด็กเด็กกระจริตพิณจุ	ก็จะรู้ยู่สิ้นว่าทำใส่

(พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ, 2545: 281)

จากทั้งหมดข้างต้นเห็นได้ว่า ภาพลักษณ์ของนางวิฬาร์จะเป็นแมวที่สามารถเจรจากับมนุษย์โดยใช้ถ้อยคำอย่างฉลาดหลักแหลม รู้ทันเล่ห์เหลี่ยมผู้อื่น และเจ็บแค้นแทนนายของตน อีกทั้งยังเป็นตัวละครแมวที่มีความสมจริงและสร้างความสนุกสนานให้แก่เนื้อเรื่อง ประการสำคัญถ้อยคำของนางวิฬาร์ที่พูดจาประชดประชันตัวละครอื่น อาจมองได้ว่าเป็นคำสอนผ่านตัวละครนางวิฬาร์โดยเน้นเรื่องการสำนึกบุญคุณกับการมีสติปัญญาในการไตร่ตรองเรื่องต่าง ๆ และเมื่อพิจารณาตัวละครนางวิฬาร์ที่ละเอียดมากยิ่งขึ้นจะพบว่า นางวิฬาร์เป็นตัวละครที่มีความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อนางสุริยงา เมื่อคราวที่ถูกใส่ร้ายว่าคลอดพระโอรสเป็นท่อนไม้จนถูกขับออกจากเมืองเหมันต์ ความเป็นเพื่อนแท้ของนางวิฬาร์ดังกล่าว นับว่าเป็นคุณธรรมสำคัญของนางวิฬาร์ที่มีต่อนางสุริยงา จึงทำให้สนใจที่จะใช้แนวคิดเรื่องมิตรแท้ 4 ในพระพุทธศาสนาเข้าศึกษาและวิเคราะห์นางวิฬาร์ ตัวละครที่เป็นสัตว์ (แมว) ดังจะกล่าวรายละเอียดให้หัวข้อต่อไป

ความเป็นมิตรแท้ของนางวิฬาร์ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐา

ภาพลักษณ์และความเป็นมิตรแท้ของนางวิหารีในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

การศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมิตรแท้ของนางวิหารีในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์ในครั้งนี้ ได้นำแนวคิดเรื่อง “มิตรแท้ 4” ในพระพุทธศาสนาเข้าเป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ตัวละครนางวิหารีในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์ ดังนั้นจะขอทบทวนแนวคิดเรื่องมิตรแท้ 4 เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจในการศึกษาและวิเคราะห์นางวิหารีมากยิ่งขึ้น ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 907) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “มิตร” หมายถึง น. เพื่อนผู้รักใคร่คุ้นเคย เช่น มิตรแท้ มิตรเทียม ฉันทมิตร

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2529: 386 - 387) ทรงให้คำจำกัดความของคำว่า “มิตร” ซึ่งกล่าวโดยสรุปหมายถึง ชนผู้รักใคร่กันสนิท สหาย ผู้สนิทและผู้มีเมตตาชื่อว่ามิตร มิมิตรเลว, มิมิตรดี มิตรชั่วเรียกว่า บาปมิตร ส่วนมิตรดีเรียกว่า กัลยาณมิตร สมเด็จพระชินสีห์ตรัสเรียกบาปมิตรว่า “มิตรปฏิรูป” , “มิตรปฏิรูปก์” คือ มิตรเทียม, ตรัสเรียกกัลยาณมิตรว่า “สุหัท”, “สุห” คือ คนใจดีที่จัดว่าเป็นมิตรแท้ ดังนั้นคำว่า “มิตร” จึงหมายถึง เพื่อนผู้รักใคร่กันสนิทคุ้นเคยซึ่งจะเน้นความหมายทางมิตรแท้มากกว่ามิตรเทียมนั่นเอง

คำว่า “มิตรแท้” นั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2529: 387) ทรงให้คำจำกัดความไว้ว่า คือ เป็นผู้อุปการะเกื้อหนุนกันจริง เป็นผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันได้ เป็นผู้แนะนำในทางที่เป็นประโยชน์ เป็นผู้เอ็นดูรักใคร่กันจริง ทั้งนี้แนวคิดเรื่องมิตรแท้ในพระพุทธศาสนาซึ่งเรียกว่า “สุหัทมิตร” ย่อมหมายถึง มิตรมีใจดี มิตรที่จริงใจ ซึ่งมี 4 พวก (พระพรหมคุณาภรณ์, 2548: 132-133) ดังต่อไปนี้

1. มิตรอุปการะ (อุปการกะ) มีลักษณะ 4 ประการ ดังนี้
 - 1.1 เพื่อนประมาท ช่วยรักษาเพื่อน
 - 1.2 เพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สินของเพื่อน
 - 1.3 เมื่อมีภัย เป็นที่พึ่งพำนักได้
 - 1.4 มีกิจจำเป็น ช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก
2. มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ (สมานสุขทุกข์) มีลักษณะ 4 ประการ ดังนี้
 - 2.1 บอกความลับแก่เพื่อน
 - 2.2 ปิดความลับของเพื่อน
 - 2.3 มีภัยอันตราย ไม่ละทิ้ง
 - 2.4 แม้ชีวิตก็สละให้ได้

3. มิตรณะประโยชน์ (อัตถักขาปี) มีลักษณะ 4 ประการ ดังนี้

3.1 จะทำชั่วเสียหาย คอยห้ามปรามไว้

3.2 คอยแนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี

3.3 ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ไม่เคยได้รู้ได้ฟัง

3.4 บอกทางสุขทางสวรรค์ให้

4. มิตรมีน้ำใจ (อนุกัมปะกะ: มิตรมีความรักใคร่หรือมิตรผู้รักใคร่เอ็นดู) มีลักษณะ

4 ประการ ดังนี้

4.1 เพื่อนมีทุกข์ พลอยไม่สบายใจ (ทุกข์ ทุกข์ด้วย)

4.2 เพื่อนมีสุข พลอยแจ่มชื่นยินดี (สุข สุขด้วย)

4.3 เขาติเตียนเพื่อน ช่วยยับยั้งแก้ให้

4.4 เขาสรรเสริญเพื่อน ช่วยพูดเสริมสนับสนุน

จากแนวคิดเรื่อง “มิตรแท้ 4” ในพระพุทธศาสนาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับเพื่อนรักที่รู้จักคุ้นเคยกัน เป็นปัจจัยที่จะใช้แนวคิดเรื่องมิตรแท้ 4 ในพระพุทธศาสนา เข้ามาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์ตัวละครนางวิหารีในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐา บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งเป็นตัวละครที่มีไข่มุนุชย์ เป็นตัวละครที่เป็นแม่ว อันจะช่วยให้เกิดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับตัวละครนางวิหารีในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐามากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทและพฤติกรรมต่างๆ ผ่านถ้อยคำและอารมณ์ของนางวิหารีในฐานะมิตรสหายของนางสุริยชาได้อย่างชัดเจนอีกด้วย ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ตามเส้นเรื่อง จะช่วยให้เห็นถึงความเป็นมิตรแท้ของนางวิหารีที่มีต่อนางสุริยชา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. มิตรอุปการะ (อุปการกะ)

ความเป็นมิตรอุปการะของนางวิหารี สะท้อนให้เห็นเด่นชัดในข้อ 1.3 ที่ว่า “เมื่อมีภัย เป็นที่พึ่งพำนักได้” ความเป็นที่พึ่งพำนักนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นที่พึ่งพำนักทางกายเพียงอย่างเดียว อาจเป็นที่พึ่งพำนักทางใจได้เช่นกัน ดังจะเห็นได้จากถ้อยคำของนางสุริยชาที่กล่าวกับนางวิหารีหลังจากถูกพระไชยเชษฐาขับออกจากเมืองหมันต์แล้วเดินทางในป่าเพื่อไปยังเมืองสิงหล ทำให้นางสุริยชารู้สึกได้ว่า นางวิหารีเป็นเพื่อนร่วมใจที่สามารถเป็นที่พำนักพักพิง (ใจ) ดังความที่ว่า

ภาพลักษณ์และความเป็นมิตรแท้ของนางวิหาร์ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

๑ เติณพलगทางทรงโคกา ชลนาแถวถ้งหล้งไหล
ชวนนางวิหาร์ผู้ร่วมใจ ธิบไปเผื่องค์พระบิดา
(พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ, 2545: 244)

ในส่วนฐานะของนางวิหาร์ที่เป็นมิตรที่ดีแก่นางสุริยาในลักษณะของการไม่
ละทิ้งเพื่อน ไม่ว่าจะเป็นตอนที่ท้าวอภัยนุราชขับนางสุริยาออกจากเมือง หรือตอนที่
พระไชยเชษฐขับนางสุริยาออกจากเมือง ล้วนแต่นางวิหาร์คอยออกติดตามไปเป็น
เพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยทุกครั้ง ในลักษณะความเป็นมิตรแท้นี้ จะอยู่ในประเด็นข้อ 1.3
ที่ว่า “เมื่อมีภัย เป็นที่พึ่งพำนักได้” ซึ่งจะใกล้เคียงและสอดคล้องกับข้อที่ 2.3 “มีภัยอันตราย
ไม่ละทิ้ง” แต่ทั้งนี้จะวิเคราะห์ในหัวข้อที่ 2 มิตรร่วมทุกข์ร่วมสุข เนื่องจาก พฤติกรรม
ดังกล่าวของนางวิหาร์ตรงกับข้อที่ 2.3 มากกว่า เพราะนางวิหาร์ไม่ละทิ้งนางสุริยาแม้ว่าจะ
ต้องถูกขับออกจากเมืองก็ตาม

นางวิหาร์ยังได้แสดงบทบาทและพฤติกรรมให้เห็นถึงความเป็นมิตรอุปการะที่ดี
ต่อนางสุริยา เพราะเมื่อนางสุริยาหลงกลอุบายที่นางมเหสีทั้ง 7 สร้างขึ้นมา โดยปิดตา
นางสุริยาตลอดพระโอรส ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เห็นถึงความประมาทของนางสุริยา
อย่างมาก จนทำให้นางมเหสีทั้ง 7 ใส่ร้ายว่านางสุริยาตลอดพระโอรสเป็นท่อนไม้แล้วนำ
ไปฝังใต้ต้นไทร ทำให้พระไชยเชษฐที่โรจนขับออกจากเมือง จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำ
ให้นางวิหาร์คับแค้นใจแทนนางสุริยา จนทำให้นางวิหาร์ได้แสดงบทบาทตามข้อที่ 1.1 ที่ว่า
“เพื่อนประมาท ช่วยรักษาเพื่อน” กล่าวคือ เมื่อนางสุริยาถูกขับไล่ออกจากเมือง
นางวิหาร์มีความคับแค้นใจและได้ช่วยรักษาเพื่อนด้วยการเดินทางออกจากเมืองไปพร้อมกับ
นางสุริยา โดยไม่ว่าจะเดินทางไปทีใด นางวิหาร์ก็จะขอติดตามไปเป็นเพื่อนนางสุริยา
ดังความที่ว่า

๑ บัดนั้น วิหาร์ฟังว่าน่าหมั่นไส้
จะออดอดลละมันทำไม ตายโหนดตายไปคงให้ภ
จึงร้องว่าแน่ะหม่อมเมียเอก อภิเชกขึ้นใหม่เมื่อไรหรือ
ปัญหาแทนรับสั่งนั่งซึ้งมือ มาออกหน้าค่าซื้อไม่อายุใจ
เจ้าสิคนสบเสียนางเมียดัน จะฆ่าผู้พันคนก็ทำได้
มานั่งขับเหนื่อยปากลำบากใจ เอาจับใส่หีบฝังเสียทั้งเพน

อีพวกเหล่าเจ้าเสน่ห์เล่ห์กล	แต่ละคนใจคอไม่พอเล่น
มันตาร้อนตาไฟมิใช่เย็น	เอาคนฝังทั้งเป็นอื้อปรีดิ์
แม่นเจ้าข้าพากันวายชนม์	ถ้ารู้ถึงสิ่งหลยักษิ
เหม็นตักจะหมดทั้งธานี	อสุรีเคี้ยวเล่นเปนผักไป
ว่าพลางพานางจรี	ลงจากปราสาทศรีที่อาศัย
ออกนอกพระทวารวังใน	เดินไปตามถนนธานี

(พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ, 2545: 239 - 240)

ความเป็นมิตรอุปการะของนางวิฬาร์ได้แสดงให้เห็นถึงข้อที่ 1.2 ที่ว่า “เพื่อน ประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สินเพื่อน” ทั้งนี้ทรัพย์สินซึ่งหมายถึง ของมีค่า สามารถตีความว่า ของมีค่าดังกล่าวหมายถึง พระโอรส จะเห็นได้ว่า เมื่อนางสุริยาประมาทที่หลงกลนาง มเหสีทั้ง 7 ก็ได้นางวิฬาร์ที่เป็นหูเป็นตาแก่นางสุริยาจนทำให้นางทราบว่ พระโอรสของ ตนนั้นถูกนำใส่หีบแล้วฝังไว้ใต้ต้นไทรในป่า ดังความที่ว่า

๑ ครั้นออกมานอกประตูเมือง	พอเรือเรื่องรุ่งแจ้งแสงสี
วิฬาร์ทูลความตามคื	เมื่อเทวีประสูติพระโอรส
ข้าระวังนั่งเฝ้าแฝงประตู	แอบดูเห็นแน่นแก่ตาหมด
อิหยังเจ็ดทูลจิตคิดคด	ลักองคโอรสใส่หีบมา
ข้าวังแอบอ้อมด้อมตามไป	พอถึงต้นไทรสาขา
มันยังหยุดชุดหลุมที่ฉายา	แล้วฝังหีบรับมาเสียทันที
ข้าไปดูที่ฝังสังเกตไว้	จำได้สันทิศนัสนี้
ทูลพลางทางรับจรี	นางนางเทวีไปทันใด

(พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ, 2545: 240)

เมื่อนางวิฬาร์ได้นำพานางสุริยามายังสถานที่ที่ฝังหีบซึ่งใส่พระกุมารไว้ ทำให้นางสุริยาได้พยายามขุดหลุมลงไปก็ไม่พบหีบที่ใส่พระกุมารดังกล่าว ซึ่งทำให้นางวิฬาร์ เกิดความประหลาดใจมาก แต่นางวิฬาร์ก็ตั้งจิตอธิษฐานถึงผีสงเทวดาที่กำลังพระกุมาร โดยตนจะขอรำถวายเป็นเครื่องบูชาในที่สุดทั้งสองก็ได้พบหีบที่ใส่พระกุมาร การกระทำ ของนางวิฬาร์นั้นสอดคล้องกับข้อ 1.4 ที่ว่า “มีกิจจำเป็น ช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ ออกปาก” แม้ว่าข้อดังกล่าวจะไม่ตรงกับพฤติกรรมของนางวิฬาร์ทั้งหมด แต่สามารถ

ภาพลักษณ์และความเป็นมิตรแท้ของนางวิหารีในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ตีความว่า การช่วยออกทรัพย์ให้เกินกว่าที่ออกปาก เป็นเหมือนการช่วยเหลือเพื่อนซึ่งตรงกับกรกระทำของนางวิหารีที่ช่วยเหลือนางสุริยชา (ออกทรัพย์ หมายถึง ช่วยเหลือเพื่อน) อีกทั้งนางวิหารีได้ใช้ความพยายามอย่างยิ่งที่จะทำให้พบพระกุมารที่ถูกฝังให้จงได้ด้วยกรรำดุยฉาดมากกว่าที่จะน่านางสุริยชามาสถานที่ฝังหีบพระกุมารไว้เท่านั้น (รำดุยฉาด หมายถึง กรกระทำที่เกินกว่าที่ออกปาก) ดังความที่ว่า

๑ บัดนั้น	วิหารีหลากใจเป็นหนักหนา
หรือผีสาบบังหูบังตา	มาหลอนหลอกหยอกข้าดอกกระมัง
คิดแล้วนางแฉวยกมือไหว้	ขอให้ได้พระกุมารเหมือนใจหวัง
เทพไทองค์ใดที่กำบัง	จะแต่งตั้งสังเวทที่ร่มไทร
ข้าจะรำดุยฉาดถวายมือ	ให้เลื่องลือว่าแฉวนี่รำได้
บนพลางทางแลดูไป	ก็เห็นหีบที่ในหลุมนั้น

(พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ, 2545: 241)

2. มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ (สมานสุขทุกข์)

เมื่อพิจารณาถึงนางวิหารีกับหลักมิตรร่วมทุกข์ร่วมสุขพบว่า นางวิหารีเป็นตัวละครที่เป็นเพื่อนยามทุกข์ยากของนางสุริยชา ในลักษณะข้อ 2.3 ที่ว่า “มีภัยอันตรายไม่ละทิ้ง” ซึ่ง เหตุการณ์ที่เป็นสิ่งยืนยันถึงความเป็นมิตรร่วมทุกข์ร่วมสุขของนางวิหารีที่มีต่อนางสุริยชาในลักษณะที่เพื่อนมีอันตรายไม่ละทิ้ง เห็นได้จากตอนที่นางสุริยชาถูกท้าวอภัยนุราชขับนางสุริยชาออกจากเมือง เพราะนางนำไขจะเข้ามาเลี้ยงไว้จนเมื่อจะเข้าพักตัวออกมาจนเติบโตก็อาสาวาดกีดกันผู้คนในเมือง ทำให้ท้าวอภัยนุราชพิโรธและขับนางสุริยชาออกจากเมือง ก็มีเพียงนางวิหารีเท่านั้นที่ยอมติดตามนางสุริยชาออกมาด้วยดังความที่ว่า

“...ครั้นจะเข้าเติบโตใหญ่ขึ้นก็ร้ายกาจตามวิสัยจะเข้า ไต่กัดคนในวังแล้วเลยลงไปอยู่ในแม่น้ำเที่ยวกัดกินพวกชาวเมืองเสียเป็นอันมาก หมอจะเข้าไปจับก็สู้ไม่ได้ ราษฎรได้รับความเดือดร้อน พวกเราจึงร้องทุกข์ว่าเราจะเข้าของนางจำปาทองเที่ยวกัดกินผู้คน ท้าวอภัยนุราชทรงขัดเคือง จึงให้ขับนางจำปาทองเสียจากพระนคร เมื่อนางจำปาทองถูกขับออกจากวัง มีแต่นางแฉวซึ่งนางจำปาทองได้เลี้ยงไว้ออกติดตามไปด้วยเป็นสองคนด้วยกัน” (พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ, 2545: 225)

หลักมิตรร่วมทุกข์ร่วมสุขข้อ 2.3 ที่ว่า “มีภัยอันตราย ไม่ละทิ้ง” นางวิหาร์ยังแสดงให้เห็นถึงความเป็นมิตรแท้ตามคุณสมบัติข้อดังกล่าว เห็นได้จากตอนที่นางสุริยชาถูกพระไชยเชษฐาขับไล่ออกจากเมืองด้วยเหตุที่ว่า นางมเหสีทั้ง 7 ใส่ร้ายว่านางสุริยชาคลอดพระโอรสเป็นท่อนไม้ ทำให้นางวิหาร์เข้าไปอุ้มนางสุริยชาเพื่อเดินทางออกจากเมือง อันเป็นสิ่งที่ช่วยยืนยันได้อย่างชัดเจนว่า เมื่อนางสุริยชามีภัยหรือได้รับความเดือดร้อน นางวิหาร์ไม่ได้ละทิ้งนางสุริยชา ดังความที่ว่า

๑ บัดนั้น	วิหาร์ฟังว่าน่าหมั่นไส้
เจ็บจิตสุดที่จะคิดไป	น้อยใจเป็นพันคนหนา
ถึงไฉ่ก็ไม่มีใครเอ็นดู	ยังจะอยู่เอาอะไรให้เร่งว่า
จึงวิ่งเข้าแย่งยุตตุตมื่อมา	ไปพาราเราเถิดนะทรมวย
เมื่อพลัดพราจากเมืองมาคราวแล้ว	แต่หม่อมแม่กับบีแหมยังมาได้
ดึกคืนคำคืนค่อยคลำไป	ร้องไห้ไปให้เสียหน้าตา

(พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ, 2545: 241)

จากเหตุการณ์ที่นางสุริยชาต้องถูกขับออกจากเมืองทั้ง 2 ครั้งนั้น ซึ่งนางวิหาร์ได้ขออาสาออกติดตามมาเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขกับนางสุริยชาโดยไม่ละทิ้งนางไว้เพียงผู้เดียวโดยที่ตนไม่ได้กังวลถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นภายหลัง ดังความที่ว่า “ดึกคืนคำคืนค่อยคลำไป” อันเป็นสิ่งที่ทำให้เห็นถึงความเป็นมิตรแท้ของนางวิหาร์ที่มีต่อนางสุริยชาได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังสัมพันธ์กับหลักมิตรร่วมทุกข์ร่วมสุขในข้อที่ 2.4 ที่ว่า “แม้ชีวิตก็สละให้ได้” จนทำให้พฤติกรรมของนางวิหาร์ชวนให้คิดว่า ชีวิตของนางวิหาร์ก็อาจจะยอมสละชีวิตของตนให้แก่นางสุริยชาได้เช่นกัน

ในขณะเดียวกัน ข้อที่ 2.1 “บอกความลับแก่เพื่อน” พฤติกรรมของนางวิหาร์ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะดังกล่าว เห็นได้จากตอนที่นางวิหาร์บอกความลับถึงสถานที่ที่นางมเหสีทั้ง 7 ได้ฝังหีบซึ่งใส่พระโอรสแก่นางสุริยชา จนในที่สุดนางสุริยชาก็ได้พระโอรสของตนกลับคืนมาอย่างปลอดภัย (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ในหลักที่ 1 มิตรอุปการะ)

ประการสำคัญ ความเป็นมิตรแท้ของนางวิหาร์ในห้วงข้อมิตรร่วมทุกข์ร่วมสุข ข้อที่ 2.4 “แม้ชีวิตก็สละให้ได้” จะแสดงออกอย่างชัดเจนอย่างมาก ในตอนที่นางสุริยชาถูกขับไล่ออกจากเมือง เพราะนางวิหาร์โกรธซึ่งต่อนางสนมทั้ง 7 ที่ใส่ร้ายนางสุริยชา แม้ว่า

ภาพลักษณ์และความเป็นมิตรแท้ของนางวิหาร์ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

นางสุริยชาที่มีความตั้งใจจะกลับเมืองหลังจากพบพระโอรสที่ถูกฝังไว้ใต้ต้นไม้แล้ว แต่นางวิหาร์ก็ห้ามปรามและพร้อมใช้ชีวิตอย่างยากลำบากกับนางสุริยชา ซึ่งช่วยทำให้เห็นว่านางวิหาร์มีความเสียสละในความสุขในชีวิตของตนเอง อันมีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับข้อที่ 2.4 “แม้ชีวิตก็สละให้ได้” ดังความที่ว่า

๑ บัดนั้น	วิหาร์เคื่องขัดอัธมาลัย
จึงตอบวาจาไปทันใด	ช่างไม่อายแกใจหรือไรนา
เขาขับหนีดีด่าว่าตัวชั่ว	ยังแค้นคิดถึงผัวจะไปหา
ไม่เจ็บจำน้ำคำอสุริยา	มันด่าว่านั่นน้อยไปเมื่อไร
ช่างผัวก็หลงงวงวย	เมียว่าไรว่าด้วยไม่ถามไถ่
จะขึ้นไปบอกเล่าเขาทำไม่	เขาจะเชื่อที่ไหนว่าลูกตน
เมื่อรักผัวไม่คิดถึงตัวแล้ว	อื๊แมวกี่จะไปในไพรสมณฑ
จะอุตส่าห์สัจจรขอนแก่น	กว่าจะถึงสิ่งหลวเวียงไชย
(พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ, 2545: 242)	

3. มิตรณะประโยชน์ (อัตถัภกขายี)

เมื่อพิจารณาถึงความเป็นมิตรแท้ในหลักมิตรณะประโยชน์ทั้ง 4 ประเด็น ได้แก่ 1) จะทำชั่วเสียหาย คอยห้ามปรามไว้ 2) คอยแนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี 3) ให้ได้ฟังได้รู้สิ่งที่ไม่เคยได้รู้ได้ฟัง และ 4) บอกทางสุขทางสวรรค์ให้ จะพบว่า เนื้อหาดังกล่าวจะมีความเกี่ยวข้องในเรื่องการแนะนำเพื่อนให้ทำความดี ละเว้นความชั่ว พร้อมกับแนะนำหนทางไปสู่สัจดีหรือทางแห่งความสุขอันจะเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงตามแนวคิดของพระพุทธศาสนา หากพิจารณาถึงพฤติกรรมของนางวิหาร์พบว่า ไม่ได้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องมิตรณะประโยชน์โดยตรงมากนัก

หากพิจารณาเกี่ยวกับพฤติกรรมของนางวิหาร์ก็ยังสามารถเชื่อมโยงในข้อ 3.4 ที่ว่า “บอกทางสุขทางสวรรค์ให้” อยู่บ้าง เห็นได้จากตอนที่นางสุริยชาขุดหาจนเจอหีบที่ใส่พระโอรสไว้แล้วได้ปรึกษานางวิหาร์ว่าจะกลับเมืองหมั้นดีเพื่อให้พระไชยเชษฐตัดสินคดีความอีกครั้งหรือจะอย่างไรกันต่อไป แต่นางวิหาร์กลับกล่าวตอบในลักษณะที่เตือนสติพร้อมกับประชดประชันนางสุริยชาว่า พระไชยเชษฐมีความลุ่มหลงในคำพูดของนางมเหสี

ทั้ง 7 ทั้งยังไม่มีสติใคร่ครวญอย่างรอบคอบ หากกลับไปเปิดเผยความจริง พระไชยเชษฐาก็คงไม่เชื่ออยู่ดี จากพฤติกรรมของนางวิหาร์พอนุมนานได้ว่า นางวิหาร์ได้บอกทางสุขให้แก่นางสุริยชา เพราะถ้าหากตนบอกให้นางสุริยชากลับเมืองเหมันต์ก็อาจจะทำให้นางสุริยชาเศร้าโศกเสียใจอีกครั้งหากว่าพระไชยเชษฐาไม่เชื่อในความจริง ดังความที่ว่า

๑ บัดนั้น	นางวิหาร์ขัดเคืองอัชฌาสัย
จึงตอบวาจาไปทันใด	ช่างไม่อายแก่ใจหรือไรนา
เขาขับหนีตีคำว่าตัวชั่ว	ยังแค้นคิดถึงผัวจะไปหา
ไม่เจ็บจำน้ำคำอิสุริยา	มันด่าว่านั่นน้อยไปเมื่อไร
ช่างผัวก็หลงงงววย	เมียวว่าไรว่าด้วยไม่ถามไถ่
จะขึ้นไปบอกเล่าเขาทำไม	เขาจะเชื่อที่ไหนว่าลูกตน

(พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ, 2545: 242)

จากคำพูดของนางวิหาร์ทำให้นางสุริยชาเกิดความมานะในพระทัยของตนขึ้นมาโดยไม่ยอมกลับไปเมืองเหมันต์ แต่มุ่งหน้าไปยังเมืองสิงหล ดังความที่ว่า “เมื่อนั้น สุริยชาฟังแจ้งแถลงไข แด่วิหาร์ยังว่าน่าอายใจ คิดมานะพระทัยขึ้นมา จำจะผายผันสัจจรร ไปนครสิงหลยักขา...” (พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ, 2545: 242)

นอกจากนี้ในข้อที่ 3.1 “จะทำชั่วเสียหาย คอยห้ามปรามไว้” กล่าวได้ว่า พฤติกรรมของนางวิหาร์จะแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนในตอนนี้นางสุริยชาคิดจะทูลความเท็จเรื่องพระไชยเชษฐาต่อท้าวสิงหล ทำให้นางวิหาร์รับแสดงความจริงต่อท้าวสิงหลเสียเอง อันเป็นการชี้ให้เห็นว่า นางวิหาร์ในฐานะมิตรแท้นั้น ได้ห้ามปรามนางสุริยชาด้วยการใช้ถ้อยคำทูลความจริงต่อท้าวสิงหลเสียเอง ดังความที่ว่า

๑ บัดนั้น	วิหาร์แค้นคิดถึงความหลัง
เห็นนางทูลบิดงาอำปลัง	นี่เนื่อยังรักผัวกลัวจะเคือง
วิหาร์ขัดใจเข้าไปทูล	ว่านางเล่าคำมุลไม่สิ้นเรื่อง
พอผัวเขากลับมาถึงเมือง	มันยังเยื้องยุ่งให้โรธา
หม่อมเมียวไรก็เปนนั้น	สารพันแคะไค้พิไรว่า
ไม่ได้ถามความพิจารณา	สั่งให้เขนฆ่านางโฉมตรู

ภาพลักษณ์และความเป็นมิตรแท้ของนางวิหาร์ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

หากสี่พี่เลี้ยงมาขอไว้	ทั้งเจ้าข้าจึงได้รอดอยู่
เธอย้ายจับเสียไม่เลี้ยงดู	นางผัดพอเข้าตรู่จะจรัล
เธอยิ่งกราดเกรี้ยวเคียวเขิน	ถ้าขึ้นอยู่ก็เห็นจะเป็นผี
ข้าจึงพานางมาในราตรี	ปืมชีวีจะมีด้วยเจ็บใจ
ทั้งผัวเมียเขารุมกันด่าว่า	หาเกรงได้บาทาผ่านฟ้าไม่
ชนคึกฮักฮักเป็นพันไป	ว่าจะสู้ภูไนไม่พ้นพริ้ง

(พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ, 2545: 246 - 247)

4. มิตรมีน้ำใจ (อนุกัมปะกะ: มิตรมีความรักใคร่หรือมิตรผู้รักใคร่เอ็นดู)

หลักมิตรมีน้ำใจในข้อ 4.1 ที่ว่า “เพื่อนมีทุกข์ พลอยไม่สบายใจ (ทุกข์ ทุกข์ ด้วย)” เห็นได้จากตอนที่นางสุริยชาลูกพระไชยเชษฐซ์บอกละจากเมืองด้วยเหตุที่นางมเหสีทั้ง 7 ไล่ร้ายว่านางสุริยชาคลอดพระโอรสเป็นท่อนไม้ ทำให้นางวิหาร์พานางสุริยชาเพื่อเดินทางออกจากเมือง พร้อมกับความรู้สึกของตนพลอยทุกข์และไม่สบายใจไปพร้อมกับนางสุริยชาด้วยเช่นกัน ดังความที่ว่า

๑ บัดนั้น	วิหาร์ฟังว่าน่าหมั่นไส้
เจ็บจิตสุดที่จะคิดไป	น้อยใจเป็นพันคนนา

(พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ, 2545: 236)

หลักมิตรน้ำใจยังปรากฏในข้อที่ 4.3 ที่ว่า “เขาติเตียนเพื่อน ช่วยยับยั้งแก้ไขให้” จะปรากฏเด่นชัดในตอนนี้นางสุริยชา กำลังจะถูกขับไล่ออกจากเมืองหมันต์ อีกทั้งเมื่อนางมเหสีทั้ง 7 ได้กล่าวร้ายเพื่อเติมเชื้อไฟเพราะเกรงว่าพระไชยเชษฐซ์จะยอมใจอ่อนอภัยโทษให้แก่นางสุริยชาจึงทำให้นางวิหาร์ได้กล่าวตอบโต้แทนนางสุริยชาเพื่อเป็นการแก้ต่างก่อนที่จะออกจากเมืองหมันต์ ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถแก้ไขอะไรได้ก็ตาม แต่นางวิหาร์พยายามกล่าวโต้ตอบเสียดสีประชดประชันแทนนางสุริยชาเช่นกัน ดังความที่ว่า

เจ้าสคนสบเสียนางเมียต้น	จะฆ่าฟันผู้คนที่ทำได้
มานั่งขับเหน้อยปากลำบากใจ	เอาจับใส่หีบฝังเสียทั้งเป็น
อิพวกเหล่าเจ้าเสน่ห์เล่ห์กล	แต่ละคนใจคอไม่พอเล่น
มันตาร้อนตาไหม้ไซ้เย็น	เอาคนฝังทั้งเป็นอีอภัย

(พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ, 2545: 240)

ในตอนท้ายของบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์ นางสุริยชาได้คืนดีกับพระไชยเชษฐ์ และนางสุริยชาได้อภิเษกกับพระไชยเชษฐ์อีกครั้ง เมื่อเหตุการณ์ได้จบลงอย่างมีความสุข นางวิหาร์ก็มีความสุขและดีใจไปกับนางสุริยชา ซึ่งสอดคล้องกับข้อที่ 4.2 “เพื่อนมีความสุขด้วย” ดังความที่ว่า

๑ ไม่เอยไม่แจ้ง
วิหาร์ดีใจพันกำลั่ง
ถึงต้องทุกข์บุกไพรได้ความยาก
วันนี้เห็นทีจะชอบกล

ว่าจะแต่งเข้าหอเหมือนหนหลัง
เม้าเข้าไหว่วนฟังให้ทุกคน
แต่ได้กินขันหมากเปนสองหน
หนินอนเสียให้พันข้างไหนดี

(พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ, 2545: 297)

จากทั้งหมดข้างต้นทำให้เห็นถึงบทบาทและพฤติกรรมของนางวิหาร์เป็นการแสดงออกด้วยลักษณะของความเป็นมิตรแท้ต่อนางสุริยชาอย่างเห็นได้ชัดเจน ประการสำคัญ หากพิจารณาถึงความเป็นมิตรแท้ของนางวิหาร์ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจะปรากฏ 12 ข้อ จากทั้งหมด 16 ข้อ สามารถสรุปเป็นตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 1: ความเป็นมิตรแท้ของนางวิหาร์ที่ปรากฏในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์

หลักมิตรแท้	ประเด็นย่อย	พบ
1. มิตรอุปการะ	1.1 เพื่อนประมาท ช่วยรักษาเพื่อน	✓
	1.2 เพื่อนประมาทช่วยรักษาทรัพย์เพื่อน	✓
	1.3 เมื่อมีภัย เป็นที่พึ่งพำนักได้	✓
	1.4 มีกิจจำเป็น ช่วยออกทรัพย์ฯ	✓
2. มิตรร่วมทุกข์ร่วมสุข	2.1 บอกความลับแก่เพื่อน	✓
	2.2 ปิดความลับของเพื่อน	-
	2.3 มีภัยอันตราย ไม่ละทิ้ง	✓
	2.4 แม้ชีวิตก็สละให้ได้	✓

ภพลักษณะและความเป็นมิตรแท้ของนางวิหาร์ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

หลักมิตรแท้	ประเด็นย่อย	พบ
3. มิตรณะประโยชน์	3.1 จะทำชั่วเสียหาย คอยห้ามปรามไว้	✓
	3.2 คอยแนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี	-
	3.3 ให้ได้ฟังได้ในสิ่งที่ไม่เคยได้รู้ได้ฟัง	-
	3.4 บอกทางสุขทางสวรรค์ให้	✓
4. มิตรมีน้ำใจ	4.1 เพื่อนมีทุกข์ ทุกข์ด้วย	✓
	4.2 เพื่อนมีสุข สุขด้วย	✓
	4.3 เขาคติเตียนเพื่อน ควรยับยั้งๆ	✓
	4.4 เขาสรรเสริญเพื่อน สนับสนุน	-

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับความเป็นมิตรแท้ของนางวิหาร์ที่ปรากฏในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์ โดยวิเคราะห์จากแนวคิดเรื่องมิตรแท้ 4 ในพระพุทธศาสนาพบว่า นางวิหาร์มีความเป็นมิตรแท้ทั้งหมด 12 ข้อ จาก 16 ข้อ ทำให้เห็นถึงความเป็นมิตรแท้ของสัตว์ที่มีพฤติกรรมเช่นเดียวกับมนุษย์ แม้ว่านางวิหาร์จะเป็นสัตว์เดรัจฉานแต่ยังมีความรักและซื่อสัตย์ต่อมนุษย์ เป็นเพื่อนแท้ยามทุกข์ยาก ถือเป็นคุณธรรมสำคัญของมนุษย์ผู้เป็นสัตว์ประเสริฐซึ่งนับว่าเป็นแบบอย่างที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

บทสรุป

การศึกษาเรื่อง “ภพลักษณะและความเป็นมิตรแท้ของนางวิหาร์ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย” ทำให้เห็นว่านางวิหาร์เป็นตัวละครสัตว์ที่มีลักษณะเป็นแมว ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงสร้างขึ้นมาในลักษณะตัวละครเหนือจริง กล่าวคือ นางวิหาร์สามารถเจรจากับมนุษย์ได้โดยให้นางวิหาร์มีสถานภาพเป็นเพื่อนที่ใกล้ชิดกับนางเอก นับเป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนช่วยสร้างสีสันและความสนุกสนานให้กับบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์ เพราะนางวิหาร์เป็นตัวละครที่มีการใช้ถ้อยคำโวหารแบบคายในลักษณะเสียดสีประชดประชันตัวละครอื่น ๆ ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เรื่องมีความสนุกสนานและสร้างอารมณ์และยังเป็นการเติมเต็มลักษณะความเป็นบทละครนอกให้สมบูรณ์ขึ้น นอกจากนี้นางวิหาร์ยังเป็นตัวละครที่มี

ความเฉลียวฉลาด รู้ทันเล่ห์เหลี่ยมคน ในขณะเดียวกันยังมีการสอดแทรกพระทศนคติของพระองค์ในเรื่องการสำนึกรู้คุณ การไม่หลงมัวเมาต่อคำพูดผู้อื่นและการมีสติปัญญาในการไตร่ตรองปัญหาที่เกิดขึ้นนั่นเอง

ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับจิราพรรณ เอี่ยมแก้ว (2550) ศึกษาเรื่อง “กลวิธีการแสดงเป็นนางวิฬาร์ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ” วาที ทรัพย์สิน และ จิราพรรณ เอี่ยมแก้ว (2552: 46-50) ศึกษาเรื่อง “กลวิธีการแสดงเป็นนางวิฬาร์ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ ตอนอุบายนางทั้งเจ็ดจนถึงนางแม่เย้ยซุ่ม” สรุปได้ว่า นางวิฬาร์จัดเป็นอมมุขย์ ครึ่งมนุษย์ครึ่งแมว ซึ่งมีรูปลักษณ์เป็นแมว คือมีลักษณะของมือและเท้าที่มีเล็บแหลมคม ขุดคุ้ยพื้นดินได้ แต่กวีได้แสดงบทบาทของนางไว้ขัดแย้งกับรูปลักษณ์ของนาง ซึ่งจะเห็นได้ว่านางเป็นต้นแบบของผู้หญิงที่มีความอดทน กล้าหาญ พร้อมทั้งจะเผชิญปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง ในด้านลักษณะนิสัย นางวิฬาร์มีนิสัยช่างพูดช่างเจรจา ขี้บ่น ซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อผู้มีพระคุณ รู้เท่าทันคน ทำให้บุคลิกของนางคล่องแคล่วว่องไว ปราดเปรียว มีความเป็นผู้นำ ฉลาดหลักแหลม มีปฏิภาณไหวพริบดี ส่งผลให้การรำของนางวิฬาร์นั้น เน้นการรำตีบทโดยสอดแทรกอารมณ์ทุกบท ได้แก่ บทโกรธ บทเปรียบเปรยเย้ยหยัน บทเสแสร้ง ท่าทางการแสดงทำท่ามีกรำแบบร่อนรน สะบัดสะบั้ง ลอยหน้า ห่มเข้า แร่งกว่าตัวนางปกติ อีกทั้งในการรำบทที่จะสอดแทรกจริตติกริยาการหัวเราะเสียงดัง การกระแอม ในลำคอ เพื่อให้การแสดงได้อารมณ์สมจริงตามบทบาทมากขึ้น

เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดเรื่องมิตรแท้ 4 ในพระพุทธศาสนาที่นำเข้ามาเป็นเกณฑ์ในการศึกษาและวิเคราะห์ตัวละครนางวิฬาร์พบว่า นางวิฬาร์มีคุณสมบัติของความเป็นมิตรแท้ถึง 12 ข้อ จากทั้งหมด 16 ข้อ กล่าวได้ว่า ความเป็นมิตรแท้ของนางวิฬาร์จะปรากฏในหลักมิตรร่วมทุกข์ร่วมสุข ข้อ 2.3 ที่ว่า “มีภัยอันตราย ไม่ละทิ้ง” มากที่สุด และยังสัมพันธ์กับหลัก มิตรร่วมทุกข์ร่วมสุขในข้อที่ 2.4 ที่ว่า “แม้ชีวิตก็สละให้ได้” อาจเป็นเพราะ นางวิฬาร์มีความรักใคร่ต่อนางสุริยชา มีความซื่อสัตย์กับเพื่อน เมื่อเพื่อนมีอันตรายใด ๆ ก็ไม่ละทิ้ง และหากเกิดอันตรายกับเพื่อน แม้ชีวิตของตนเองก็สามารถสละให้ได้เช่นเดียวกัน กล่าวได้ว่า แม้นางวิฬาร์เป็นตัวละครที่มีโฉมมนุษย์ แต่เป็นสัตว์ในรูปลักษณ์ของแมว ซึ่งกวีได้แสดงพฤติกรรมของนางวิฬาร์เฉกเช่นเดียวกับตัวละครมนุษย์ นางวิฬาร์ได้แสดงบทบาทให้เห็นถึงความรักใคร่ห่วงใยอาทรต่อนางสุริยชา ย่อมเป็นที่ยินยถึงความเป็นมิตรแท้ของนางวิฬาร์ที่มีต่อนางสุริยชาได้อย่างชัดเจน

ภาพลักษณ์และความเป็นมิตรแท้ของนางวิหาร์ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ศิวดล วราเอกศิริ (2560: 71-94) ได้วิเคราะห์นางรินนางโรยโดยใช้แนวคิดเรื่องมิตรแท้ 4 ในพระพุทธศาสนา จะพบว่า หากพิจารณาเปรียบเทียบความเป็นมิตรแท้ 4 ในพระพุทธศาสนา ระหว่างนางวิหาร์ที่มีภาพลักษณ์เป็นสัตว์ (แมว) กับนางรินนางโรยที่เป็นมนุษย์พบว่า ความเป็นมิตรแท้ของนางวิหาร์จะปรากฏทั้งหมด 12 ข้อ ซึ่งมากกว่านางรินนางโรยที่ปรากฏทั้งหมดเพียง 9 ข้อ จากทั้งหมด 16 ข้อ ย่อมเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่ากวีพยายามสร้างตัวละครนางวิหาร์ให้มีความเป็นมิตร เป็นเพื่อนที่คอยช่วยเหลือตัวละครเอก ในที่นี้หมายถึงนางสุริยชา ที่จะต้องไม่เผชิญกับภิกฤตหรืออันตรายเพียงลำพัง เป็นเพื่อนคู่คิดมิตรคู่ใจกับนางเอก แม้ว่านางวิหาร์จะมีตัวละครมนุษย์ แต่วิกิได้สร้างภาพแทนความเป็นมนุษย์ผ่านตัวละครแมวเฉกเช่นนางวิหาร์

นอกจากนี้ความน่าสนใจยังอยู่ที่ธรรมชาติของเนื้อเรื่องลิลิตพระลอกับบทละครนอกไชยเชษฐ์ ทำให้เห็นถึงเนื้อเรื่องของตัวละครนางเอกที่แตกต่างกัน นั่นคือ ตัวละครพระเพื่อนพระแพงมีความใคร่อยากได้พระลอ นางรินนางโรยรู้ใจเจ้านายจึงทำเสน่ห์ให้พระลอมาหาพระเพื่อนแพง ย่อมทำให้นางรินนางโรยต้องปิดความลับเพื่อน กล่าวได้ว่า นางรินนางโรยได้แสดงพฤติกรรมที่ไม่ดีแทนนางเอก แต่จะแตกต่างกับนางสุริยชาที่ไม่มีการกระทำผิดที่ขัดต่อศีลธรรม จึงทำให้ไม่ปรากฏบทบาทของนางวิหาร์ที่จะต้องปิดความลับของเพื่อน ประการสำคัญการทำเสน่ห์ของพระเพื่อนพระแพงใส่พระลอถือว่าเป็นการทำความชั่วที่ขัดต่อศีลธรรมตามแนวคิดของพระพุทธศาสนา นางรินนางโรยไม่ได้ห้ามปรามเพื่อนที่ทำชั่วแตกต่างกับนางสุริยชาที่ไม่ได้ทำเสน่ห์ใส่พระไชยเชษฐ์ ทำให้นางวิหาร์ไม่ปรากฏบทบาทที่คอยห้ามปรามเพื่อนที่ทำชั่วนั่นเอง

ดังนั้นภาพลักษณ์ของนางวิหาร์จะเป็นตัวละครแมวที่มีความสมจริงเช่นเดียวกับตัวละครของมนุษย์ในวรรณคดีไทย ความเป็นมิตรแท้ของนางวิหาร์ถือได้ว่าเป็นคุณธรรมที่สำคัญซึ่งทำให้นางวิหาร์เป็นเพื่อนรักร่วมใจของนางสุริยชา แม้ว่าเป็นแมวที่มีมนุษย์ก็ตาม บทบาทของนางวิหาร์ถือว่าเป็นตัวละครผู้ช่วยนางเอก ซึ่งทำให้นางสุริยชาไม่ต้องเผชิญปัญหาเพียงลำพัง กล่าวได้ว่า ตัวละครนางวิหาร์เป็นตัวละครแมวในรูปแบบของ “สัตว์ที่มีพฤติกรรมเช่นเดียวกับมนุษย์” ซึ่งมีภาพลักษณ์ของมิตรแท้ที่ดี มีความเฉลียวฉลาด รู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมของคนไม่ดี สามารถเจรจาตอบโต้ราวกับมนุษย์ มีการใช้ถ้อยคำแยบยลคมคาย พุดจาเสียดสีประชดขัน นับเป็นกลวิธีการสร้างตัวละครนางวิหาร์เพื่อเป็นพื้นที่ในการสั่งสอนมนุษย์ กล่าวคือ แม้ว่านางวิหาร์จะเป็นสัตว์เดรัจฉาน แต่บทบาทและ

พฤติกรรมสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นมิตรแท้ที่ดีและซื่อสัตย์ ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญของมนุษย์ผู้เป็นสัตว์ประเสริฐ ฉะนั้นนางวิฬาร์จึงเป็นตัวละครแบบอย่างที่ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ นับเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้นางวิฬาร์เป็นตัวละครที่อยู่ในความนิยมของนักวรรณคดีมีสื่อมัลติมีเดีย

รายการอ้างอิง

- จิราพรรณ เอี่ยมแก้ว. (2550). *กลวิธีการแสดงเป็นนางวิฬาร์ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (นาฏศิลป์ไทย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉัตรภรณ์ จินดาเดช. (2550). *ขอฝน. นามานุกรมขนบประเพณี หมวดประเพณีราษฎร์ เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ. ปยุตโต). (2548). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: เอส.อาร์.พรินติ้ง แอนด์ โปรดักส์.
- พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. (2545). *บทละครนอก พระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย*. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- ไพโรจน์ ทองคำสุก. (2552, มกราคม-กุมภาพันธ์). *แมว: นางวิฬาร์ในการแสดงละครนอก เรื่องไชยเชษฐ์*. *วารสารศิลปากร*, 52(1), 4-17.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554* เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า. (2529). *สารานุกรมพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระราชูปถัมภ์.
- วาที ทรัพย์สิน, และ จิราพรรณ เอี่ยมแก้ว. (2551, พฤษภาคม - สิงหาคม). *กลวิธีการแสดงเป็นนางวิฬาร์ในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์ ตอนอุบายนางทั้งเจ็ดจนถึงนางแม่ไยชุ่ม*. *วารสารรัฐสมัย*, 29(2), 46-50.

ภาพลักษณ์และความเป็นมิตรแท้ของนางวิหारीในบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ศิวดล วราเอกศิริ (2560, มกราคม-เมษายน). นางรีนนางโรยในฐานะพี่เลี้ยงจากวรรณคดี
เรื่องลิลิต พระลอ: การศึกษาตามกรอบแนวคิดเรื่องมิตรแท้ 4 ในพระพุท
ศาสนา. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สุราษฎร์ธานี, 9(1), 71–94.

ส. พลายน้อย [นามแฝง]. (2555). สัตวนิยาย (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ยิปซี.

สุทธิลักษณ์ อำพันวงศ์. (2526). แมวไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: cursa.

เหมพันธ์ เหมวรรณนท์. (ม.ป.ป.). แมว. กรุงเทพฯ: ฐานเกษตรกรรม.

อาวุธ เงินชุกกลิ่น. (2545). บทละครนอกพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธ
เลิศหล้านภาลัย. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาคาร.

Received: December 19, 2023

Revised: February 19, 2024

Accepted: February 20, 2024